

Mitovi i legende grada Zagreba u kreiranju ponude kulturnog turizma

---

Orešković Juras, Kristina

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **The University of Applied Sciences Baltazar Zaprešić / Veleučilište s pravom javnosti Baltazar Zaprešić**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:129:725520>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-27**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository of the University of Applied Sciences Baltazar Zaprešić](#) - The aim of Digital Repository is to collect and publish diploma works, dissertations, scientific and professional publications

VELEUČILIŠTE
s pravom javnosti
BALTAZAR ZAPREŠIĆ
Zaprešić

Preddiplomski stručni studij
Poslovanje i upravljanje

KRISTINA OREŠKOVIĆ JURAS

MITOVI I LEGENDE GRADA ZAGREBA U KREIRANJU PONUDE
KULTURNOG TURIZMA

ZAVRŠNI RAD

Zaprešić, 2023. godine

VELEUČILIŠTE
s pravom javnosti
BALTAZAR ZAPREŠIĆ
Zaprešić

Preddiplomski stručni studij
Poslovanje i upravljanje
Usmjerenje Menadžment u kulturi

ZAVRŠNI RAD

MITOVI I LEGENDE GRADA ZAGREBA U KREIRANJU PONUDE
KULTURNOG TURIZMA

Mentorica: dr. sc. Lana Domšić prof. v. š.

Naziv kolegija: KULTURNI TURIZAM

Studentica: Kristina Orešković

Juras

JMBAG studenta:

0251003595

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	1
ABSTRACT	2
1. UVOD	3
2. KULTURNI TURIZAM, KULTURNI TURIST I NEMATERIJALNA BAŠTINA.....	5
2.1 KULTURNI TURIST	8
2.2 NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA	10
2.3 USMENA TRADICIJA/STORYTELLING	11
3. MITOVI I LEGENDE	15
3.1 MIT.....	15
3.2 LEGENDE	15
3.4 MITOVI I LEGENDE U KULTURNOM TURIZMU HRVATSKA I EUROPA	16
3.4.1 HRVATSKA	16
3.4.2 EUROPA	22
3.5 KULTURNA BAŠTINA GRADA ZAGREBA	24
4. MITOVI I LEGENDE GRADA ZAGREBA I ZAGREBAČKE ŽUPANIJE.....	25
4.1 KAKO JE ZAGREB DOBIO IME	27
4.2 KRVAVI MOST	28
4.3 MAJKA BOŽJA OD KAMENITIH VRATA	31
5. KULTURNI TURIZAM U GRADU ZAGREBU.....	34
5.1 PONUDA KULTURNOG TURIZMA U GRADU ZAGREBU KREIRANA PREMA LEGENDAMA I MITOVIMA	35
5.1.1 SECRET ZAGREB	35
5.1.2 GORNJOGRADSKOJE COPRNICE	36

5.1.3 PURGERICA	37
6. ZAKLJUČAK.....	40
7. IZJAVA	41
POPIS LITERATURE.....	42
KNJIGE I ČLANCI:	42
INTERNETSKI I DRUGI IZVORI:	43
POPIS SLIKA I ILUSTRACIJA:	45
ŽIVOTOPIS.....	46

SAŽETAK

Utjecaj mitova i legendi na kulturni turizam u Zagrebu je značajan. Stvaraju jedinstvenu atmosferu i intrigantne priče koje privlače posjetitelje i pridonose razvoju turizma. Mitovi i legende su važan dio nacionalnog identiteta i mogu privući ljude zainteresirane za kulturnu baštinu, povijest i mitologiju. Cilj ovog završnog rada je razumjeti kako se mitovi i legende mogu iskoristiti kao turistički resursi za privlačenje posjetitelja u Zagreb.

Metodologija istraživanja uključivala je analizu relevantne literature, analizu činjenica i donošenje zaključaka, deskriptivnu metodu, generalizaciju i komparaciju te intervjuiranje ključnih dionika u turističkoj industriji grada Zagreba. Rezultati su pokazali da mitovi i legende igraju značajnu ulogu u turističkoj promociji Zagreba. Ističe se važnost suradnje između turističkih dionika, lokalnih zajednica i stručnjaka za očuvanje kulturne baštine kako bi se osiguralo autentično i kvalitetno iskustvo posjetiteljima.

Motivacije turista za putovanje su raznolike, ali kultura često čini značajan dio te motivacije, što je dovelo do pojma "kulturni turist" koji je prepoznat od strane međunarodnih organizacija, ministarstava, gradskih ureda i malih poduzetnika. Oni aktivno potiču razvoj kulturnog turizma kao novog oblika turizma te pružaju obrazovanje turistima, igrajući važnu ulogu u očuvanju kako materijalne tako i nematerijalne kulturne baštine

Kroz integraciju mitova i legendi u turističku ponudu, Zagreb može privući nove posjetitelje, promovirati kulturnu baštinu i očuvati identitet grada. Daljnja istraživanja mogu se usredotočiti na evaluaciju utjecaja ovih turističkih resursa na posjetitelje, kao i na razvoj novih mitoloških i legendarnih elemenata u ponudi kulturnog turizma u Zagrebu.

Ključne riječi: kulturni turizam, mitovi, legende, baština, očuvanje i razvoj

ABSTRACT

The influence of myths and legends on cultural tourism in Zagreb is significant. They create a unique atmosphere and intriguing stories that attract visitors and contribute to tourism development. Myths and legends are an important part of national identity and can attract people interested in cultural heritage, history, and mythology. The aim of this final work is to understand how myths and legends can be utilized as tourism resources to attract visitors to Zagreb.

The research methodology involved analyzing relevant literature, facts, and drawing conclusions, using descriptive methods, generalization, comparison, and interviewing key stakeholders in Zagreb's tourism industry. The results have shown that myths and legends play a significant role in promoting tourism in Zagreb. The importance of collaboration between tourism stakeholders, local communities, and cultural heritage preservation experts is emphasized to ensure an authentic and high-quality experience for visitors.

Tourists' motivations for travel are diverse, but culture often constitutes a significant part of that motivation, leading to the recognition of the concept of a "cultural tourist" by international organizations, ministries, city offices, and small entrepreneurs. They actively promote the development of cultural tourism as a new form of tourism and provide education to tourists, playing an important role in preserving both tangible and intangible cultural heritage. By integrating myths and legends into the tourism offer, Zagreb can attract new visitors, promote cultural heritage, and preserve the city's identity.

Further research can focus on evaluating the impact of these tourism resources on visitors, as well as developing new mythological and legendary elements in the cultural tourism offer in Zagreb.

Key words: cultural tourism, myths, legends, heritage, preservation, and development.

1. UVOD

U posljednjim desetljećima, kulturni turizam postao je sve značajniji segment turističke industrije, nudeći posjetiteljima jedinstvena iskustva i uvid u bogatu kulturnu baštinu pojedinih destinacija. U tom kontekstu, mitovi i legende imaju posebno mjesto kao ključni elementi koji oblikuju identitet i priče koje intrigiraju posjetitelje.

Grad Zagreb, kao jedan od važnih europskih kulturnih središta, također se oslanja na svoje mitove i legende kako bi obogatio i diversificirao svoju turističku ponudu. Kulturni turizam ima iznimnu važnost jer pridonosi očuvanju kulturne baštine, potiče gospodarski razvoj, promovira kulturnu raznolikost, potiče obrazovanje i interkulturalno razumijevanje te stvara autentična turistička iskustva.

Kroz kulturni turizam, destinacije mogu očuvati svoj identitet, stvoriti ekonomsku korist za lokalnu zajednicu te pružiti posjetiteljima jedinstvene doživljaje i mogućnosti za interakciju s drugim kulturama.

Ovaj završni rad tematizira utjecaj mitova i legendi na kreiranje ponude kulturnog turizma u gradu Zagrebu. Legende imaju dugu povijest u hrvatskoj kulturi te predstavljaju važan dio nacionalnog identiteta a mitovi pružaju uvid u povezanost slavenske mitologije i kršćanstva. Njihova priča i simbolika privlače posjetitelje koji su zainteresirani za dublje razumijevanje povijesti, kulture i tradicije Zagreba. Stoga je ključno istražiti na koji način ovi mitovi i legende mogu biti iskorišteni kao turistički resursi koji privlače posjetitelje i pridonose razvoju kulturnog turizma u gradu.

Metodologija rada obuhvaća analizu relevantne literature, deskriptivnu metodu, generalizaciju i komparaciju te intervjuiranje ključnih dionika u turističkoj industriji grada Zagreba. Kroz ove pristupe, bit će moguće stvoriti sliku utjecaja mitova i legendi na kreiranje ponude kulturnog turizma u Zagrebu, kao i identificirati primjere dobre prakse. Cilj ovog istraživanja je sagledati kako mitovi i legende oblikuju turističku ponudu u Zagrebu te istražiti na koji način se koriste u promociji i kreiranju autentičnih i privlačnih iskustava za posjetitelje. Istovremeno, istraživanje će identificirati važne dionike u turističkoj industriji koji sudjeluju u procesu stvaranja i promocije ponude kulturnog turizma temeljene na mitovima i legendama.

Prvi dio rada detaljno objašnjava pojam kulturnog turizma, nematerijalne kulturne baštine te metodu prijenosa mitova i legendi kroz storytelling. U idućem poglavlju obrađuje se tema mitova i legendi i koja je njihova uloga u kreiranju turističke ponude uz navođenje primjera dobre prakse iz Hrvatske i Europe. Slijedi poglavlje posvećeno kulturnoj baštini grada Zagreba, gdje su opisani ključni mitovi i legende koji su pridonijeli prepoznatljivosti Zagreba, uz navođenje primjera dobre prakse unutar samog grada.

Zaključak, popis literature i korišteni izvori bit će predstavljeni na kraju rada.

2. KULTURNI TURIZAM, KULTURNI TURIST I NEMATERIJALNA BAŠTINA

Kulturni turizam označava kretanje ljudi koje je uzrokovano kulturnim atrakcijama izvan njihovog uobičajenog mjesta stanovanja, s namjerom sakupljanja novih informacija i iskustava kako bi zadovoljili svoje kulturne potrebe. (Jelinčić, 2008:43 prema Richards, 1996.)

Prema ICOMOS Povelji o kulturnom turizmu: Kulturni turizam je oblik turizma čija je svrha, između ostalog, otkrivanje spomenika i lokaliteta. Zbog toga ima pozitivne učinke na iste utoliko što doprinosi njihovom održavanju i očuvanju. Ovaj oblik turizma u stvari opravdava napore koje spomenuto održavanje i očuvanje zahtijevaju od ljudske zajednice zbog socio - kulturne i ekonomske dobrobiti koju donose stanovništvu. (ICOMOS,1976.)

Sinergija između kulture i turizma ima izrazito važnu ulogu u jačanju konkurentnosti i privlačnosti destinacija putem održive valorizacije kulturnog naslijeđa. Kulturni resursi pružaju turizmu autentičnost, dok turizam omogućuje ulaganja u materijalnu i nematerijalnu baštinu. Kulturni turizam je jedno od najvećih i najbrže rastućih tržišta u svijetu, dok se kulturne i kreativne industrije sve više koriste u promociji destinacija kako bi se diferencirao regionalni identitet i imidž. Kultura sve više igra ključnu ulogu u turističkom proizvodu i "brendiranju" većine regija, čak i onih koje su se tradicionalno oslanjale na prirodne resurse kao što su sunce i more. Integriranjem kulturnih atrakcija i naslijeđa u turističku ponudu, destinacije pokušavaju istaknuti svoje konkurentske prednosti na sve zahtjevnijem turističkom tržištu te razvijaju lokalne specifičnosti kao odgovor na globalne kulturne trendove.

Države i regije se međusobno natječu kako bi privukle potencijalne stanovnike, posjetitelje i investitore, te istaknule svoju konkurentsku prednost. U tom nastojanju, kultura postaje ključni faktor privlačnosti i konkurentnosti, posebno u turističkim destinacijama koje se ističu bogatstvom i jedinstvenošću kulturne baštine. Atraktivnost destinacije uvelike ovisi o učinkovitom organiziranju ključnih kulturnih resursa, atrakcija i infrastrukture kroz upravljanje destinacijom. Ako gledamo prema kriteriju atraktivnosti, kulturni turizam ulazi u vodeću proizvodnu grupu hrvatske turističke ponude (Golja i Urošević, 2016).

Budući da kulturni turizam ubrajamo u posebne oblike turizma, osvrnut ćemo se na prioritetne aktivnosti prema strategiji razvoja održivog turizma RH. Razvoj održivog turizma u Republici Hrvatskoj ima za cilj poboljšanje kvalitete života i rada lokalnog stanovništva, kao i ostvarenje gospodarskog i društvenog napretka u cijelom hrvatskom društvu.

Ključna karakteristika Hrvatske kao turističke destinacije je njezina autentičnost koja se očituje kroz gostoljubive, otvorene i srdačne ljude, raznolikost regija te bogatu prirodnu i kulturnu baštinu.

Turizam u Hrvatskoj je više od samo poslovne djelatnosti - to je način života. U cilju zaštite i bolje prezentacije resursa, te očuvanja duha gostoljubivosti po kojem je hrvatski turizam prepoznatljiv, ključno je suočiti se s negativnim trendovima kao što su prekomjerno opterećenje prostora i “sezonalnost“ te usvojiti održiv razvojni pristup utemeljen na najboljim globalnim praksama.

Kako bi ostvarili tu viziju, cilj je valorizirati kulturnu baštinu, ali i način života, autohtonu hranu i ostale brojne prednosti koje proizlaze iz identiteta svih regija, uz poštovanje naslijeđa.

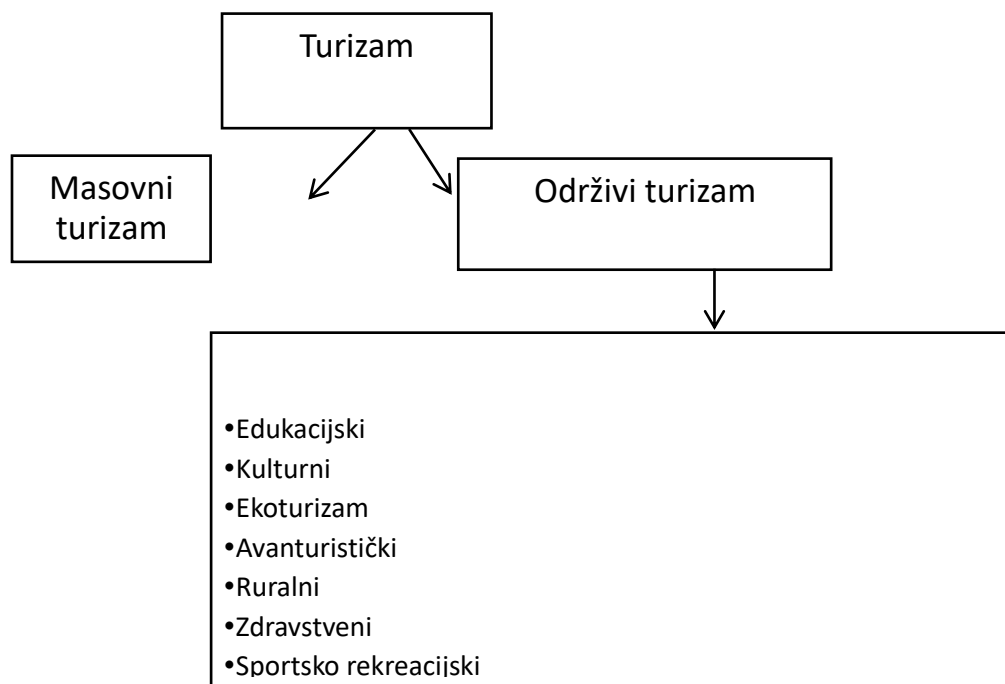
Za Hrvatsku relevantni proizvodi kulturnog turizma su:

- Gradski turizam
- Turizam baštine
- Kreativni turizam
- Turizam događanja
- Vjerski turizam

(Ministarstvo turizma i sporta, 2023)¹

---

¹ Strategija razvoja održivog turizma, Ministarstvo turizma i sporta: <https://mint.gov.hr/strategija-razvoja-odrzivog-turizma-do-2030-godine/11411>, 01.06.2023

Slika 1. Kulturni turizam kao alternativa masovnom turizmu

Izvor: prema (Golja i Urošević, 2016.) izrada autora

Kako navode autorice (Golja i Urošević, 2016:10 prema Jelinčić, 2009.) kulturni turizam je aktivnost posebnih interesa koja spaja materijalnu i nematerijalnu dimenziju, uključuje posjete osoba van njihovog boravišta, u cijelosti ili djelomično motivirane interesom za povijest, baštinu, umjetnost ili stil života lokaliteta, regije ili zemlje.

Web centar hrvatske kulture "Culturenet" navodi: kulturni se turizam zasniva na mozaiku lokaliteta, tradicija, umjetničkih oblika, slavlja i iskustava koje portretiraju naciju i njene ljude, reflektirajući raznolikost i njihov karakter. 'O kulturnom se turizmu mora razmišljati jer zapravo ne postoji druga vrsta turizma. Turizam jest upravo to...„Ljudi ne dolaze u Ameriku zbog naših aerodroma, oni ne dolaze zbog naših hotela ili sportskih i rekreacijskih terena... Oni dolaze zbog naše kulture: visoke kulture, niske kulture, srednje kulture, desne, lijeve, stvarne ili zamišljene - oni dolaze vidjeti Ameriku“ (Garrison Keillor: 1995).“²

²O kulturnom turizmu, Portal za kulturni turizam <http://www.kulturni-turizam.com/hrv/sadrzaj/okulturnomturizmu/762/opsirnije/>, 26.05.2023

Kulturni turizam predstavlja spoj kulture i turizma, s mnogim zajedničkim elementima. Kada se fokusiramo na turizam, izdvajamo ljudski rad i stvorene vrijednosti, dok prirodne vrijednosti često zanemarujemo. U tom kontekstu, prostori i pojave koje su rezultat ljudskog stvaralaštva postaju zajednički elementi kulture i turizma.

Međutim, ključna razlika je mjesto događanja. Kultura se odvija svugdje, u svim prostorima, dok se turizam odvija izvan mjesta stalnog boravka turista.

Kada uzmemo u obzir prirodne ljepote, komunikacijske veze i odgovarajuću ponudu smještaja i prehrane, kulturna baština postaje proizvod u kontekstu turizma. Turisti su zainteresirani za posjet kulturnim mjestima, upoznavanje lokalne povijesti, tradicija, umjetnosti i drugih oblika kulturnog izraza. Kulturna baština tako postaje atrakcija koja privlači turiste i pridonosi turističkoj ponudi određene destinacije.

Kroz kulturni turizam, posjetitelji imaju priliku doživjeti i učiti o različitim kulturama, sudjelovati u kulturnim događanjima i iskusiti autentične aspekte određene zajednice. Istovremeno, kulturni turizam pruža priliku lokalnom stanovništvu da valorizira i očuva svoju kulturnu baštinu te doprinese ekonomskom razvoju putem turizma.

Ukratko, kulturni turizam spaja kulturnu baštinu s turizmom te omogućava interakciju između posjetitelja i kulturnog naslijeđa određene destinacije (Gredičak, 2008).

2.1 KULTURNI TURIST

Autorice (prema Richards, 1996.) navode da su „kulturni turisti“ turisti motivirani kulturom i da ih obično karakterizira viši društvenoekonomski status i obrazovanje, posao u kulturnim ustanovama i adekvatno slobodno vrijeme te veća kulturna potrošnja (Golja i Urošević, 2016).

Nadalje prema Institutu za turizam, autorica navodi podjelu kulturnih turista prema sljedećem:

- Turiste motivirane kulturom (pravi kulturni turisti): Ovu grupu čini 5-15 posto turista te oko 5 posto lokalnih stanovnika. Njihova je osnovna motivacija za putovanje kulturna, a izbor destinacije često ovisi o specijaliziranim interesima. Atraktivna su im elitna kulturna događanja i turistički paketi te vole da ih se tretira kao posebne goste.

- Turiste inspirirane kulturom (Must See turisti): Ovo je najveća skupina u koju spada oko 30 posto turista i otprilike 15 posto lokalnih stanovnika. Njih privlače dobro poznati kulturni lokaliteti, atrakcije ili događaji. Osjetljivi su na cijenu i traže vrijednost za novac. Njihova je motivacija izrazito kulturna, ali se usmjerava prema velikim kulturnim događajima koji su u trendu. Posjetit će kulturne atrakcije pod uvjetom da imaju vremena, da su im one lako dostupne te da im nude vrijednost za utrošeni novac
- Turiste privučeni kulturom (turisti usputne kulturne motivacije): Njihova motivacija dolaska u destinaciju nije kulturna Cine oko 20 posto turističkog te 20 posto lokalnog tržišta. Ova grupa masovnih turista ne planira svoj posjet kulturnim atrakcijama, ali će ih posjetiti ako su im ponuđene tijekom boravka.

Porast potražnje za kulturnim turizmom rezultat je promjena u socio-demografskim uvjetima i životnim stilovima. Povećan je interes za kulturu zbog većeg stupnja obrazovanja, porasta broja starijih osoba koje su zainteresirane za kulturna iskustva te manjeg interesa za tradicionalnim odmorom na plaži. Ljudi traže alternative i žele iskoristiti svoje slobodno vrijeme na kvalitetan način.

ATLAS projekt, koji se provodi već više od 20 godina, analizira socio demografske karakteristike kulturnih turista. Prethodna istraživanja su identificirala sljedeći profil kulturnih turista: oni imaju specifične interese, viši su stupanj obrazovanja, srednje ili starije dobi, troše više novca, ostaju dulje na odredištu i aktivniji su od prosječnih turista.

Institut za turizam također provodi istraživanja kulturnog turizma kroz “TOMAS Kulturni turizam“, kao dio redovitih istraživanja turističkog tržišta. Ti su rezultati istraživanja pokazali da je profil kulturnih turista u Hrvatskoj sličan europskom: uglavnom su srednje i mlade životne dobi (prosječne starosti 39 godina), imaju više obrazovanje i veću potrošnju.

Glavni motiv njihovog posjeta je upoznavanje s kulturom, poviješću i baštinom određenog područja (Golja i Urošević, 2016).

Turiste koji su zainteresirani za povijesne znamenitosti i razna kulturna događanja možemo nazvati kulturnim entuzijastima. Kulturni entuzijasti su turisti koji pokazuju interes za učenje o novim kulturama, običajima i povijesti određene destinacije. Oni su obilježeni ljubavlju prema putovanjima i neprekidnim mogućnostima istraživanja i upoznavanja nove kulture, ljudi i mjesta (Ministarstvo turizma, 2023).

2.2 NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA

Kulturna baština jednog naroda obuhvaća razna djela umjetnika, arhitekata, kompozitora, pisaca, filozofa i nepoznatih autora koja su postala važan dio tog naroda. To uključuje materijalna i nematerijalna djela koja izražavaju kreativnost tog naroda i pružaju smisao životu.

Nematerijalna kulturna baština obuhvaća jezik, običaje, vjerovanja, mjesta i povijesne spomenike, književnost, umjetnička djela, arhive i knjižnice. U novijim definicijama kulturne baštine uključeno je i nematerijalno povijesno naslijeđe, što obuhvaća folklor, zanate, tradicionalne tehničke vještine, predstave, običaje, narodne festivale, obrede, crkvene ceremonije, klasične sportske događaje i druge elemente tradicionalne kulture.

Konvencija iz 1972. godine o svjetskoj baštini, koja se odnosila samo na materijalnu i fizičku baštinu, bila je relevantna. Međutim, Svjetska turistička organizacija (STO) je predložila državama članicama da prihvate Konvenciju i njene principe, uključujući Dokument o kulturnom turizmu usvojen na Međunarodnom seminaru o turizmu i suvremenom humanizmu održanom u Bruxellesu 1976. godine. To je bio korak prema širem razumijevanju kulturne baštine i njenog utjecaja na turizam (Gredičak, 2008).

Hrvatski sabor je na sjednici 20. svibnja 2005. godine donio odluku vezanu za proglašenje zakona o potvrđivanju konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine: "Nematerijalna kulturna baština znači vještine, izvedbe, izričaje, znanja, umijeća, kao i instrumente, predmete, rukotvorine i kulturne prostore koji su povezani s tim, koje zajednice, skupine i u nekim slučajevima, pojedinci prihvaćaju kao dio svoje kulturne baštine. Ovu nematerijalnu kulturnu baštinu, koja se prenosi iz naraštaja u naraštaj, zajednice i skupine stalno iznova stvaraju kao odgovor na svoje okruženje, svoje međusobno djelovanje s prirodom i svojom poviješću koja im pruža osjećaj identiteta i kontinuiteta te tako promiče poštivanje kulturne raznolikosti i ljudske kreativnosti manifestira se, među ostalim, u sljedećim područjima:

- (a) usmena predaja i izričaji, uključujući jezik kao sredstvo komunikacije nematerijalne kulturne baštine,
- (b) izvedbene umjetnosti,
- (c) običaji, obredi i svečanosti,

(d) znanje i vještine vezani uz prirodu i svemir,

(e) tradicijski obrti.

Zaštita znači mjere čiji je cilj osiguravanje održivosti nematerijalne kulturne baštine, uključujući identificiranje, dokumentiranje, istraživanje, očuvanje, zaštitu, promicanje, povećanje vrijednosti, prenošenje, posebice putem formalnog i neformalnog obrazovanja, kao i revitalizaciju različitih oblika te baštine³ (čl. 1-3).

Kroz Konvenciju jasno su definirani sastavni pojmovi nematerijalne baštine. U ovom radu osvrnut ćemo se na usmenu predaju, tradiciju, znanja i vještine.

2.3 USMENA TRADICIJA/STORYTELLING

Područje usmenih tradicija i izraza obuhvaća raznolikost govornih oblika, uključujući poslovice, zagonetke, priče, dječje pjesmice, legende, mitove, epske pjesme i poeziju, čarolije, molitve, pjesme, dramske izvedbe i mnoge druge. Usmena tradicija i izrazi koriste se za prenošenje znanja, kulturnih i društvenih vrijednosti te kolektivne memorije. Igraju ključnu ulogu u očuvanju kulture. Budući da se prenose usmenim putem, usmena tradicija i izrazi često značajno variraju u svom narativu. Priče su kombinacija - razlikuju se od žanra do žanra, od konteksta do konteksta i od izvođača do izvođača - reprodukcije, improvizacije i kreacije.

Ova kombinacija čini ih živopisnim i šarenim oblikom izražavanja, ali istovremeno i krhkim, budući da održivost ovisi o neprekidnom lancu prenošenja tradicija s jedne generacije izvođača na sljedeću. Različiti jezici oblikuju način na koji se prenose priče, pjesme i pjesme te utječu na njihov sadržaj.

Kada jezik izumre, trajno gubimo usmenu tradiciju i izražavanje. Međutim, sami usmeni izrazi i njihovo javno izvođenje najbolje pomažu u očuvanju jezika, više nego rječnici, gramatike i baze podataka. Jezici žive u pjesmama, pričama, zagonetkama i rimama, pa je zaštita jezika i prijenos usmenih tradicija i izraza iznimno povezan.

Održavanje svakodnevne uloge usmenih tradicija i izraza u društvu ključno je za njihovo očuvanje. Također je neophodno osigurati da se pruže prilike za prenošenje znanja između

---

³ Odluka o proglašenju zakona o potvrđivanju konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/full/2005_06_5_47.html, 09.06.2023

ljudi. poput mogućnosti da stariji ljudi komuniciraju s mladima i prenesu priče u domovima i školama. Usmena tradicija često igra važnu ulogu u svečanim i kulturnim proslavama, te bi takvi događaji trebali biti promovirani, a novi konteksti, kao što su festivali pričanja priča, bi trebali biti poticani kako bi omogućili tradicionalnoj kreativnosti da pronađe nove načine izražavanja. U duhu Konvencije iz 2003. godine, mjere zaštite trebaju se usredotočiti na usmenu tradiciju i izraze kao procese, u kojima zajednice imaju slobodu istraživati svoje kulturno naslijeđe, umjesto da se fokusiraju samo na proizvode.⁴

...,„Pripovijedanje ili naracija je izlaganje niza događaja, najčešće prema kronološkom redu njihova događanja, uz opisano mjesto i vrijeme radnje, navedene sudionike te uzroke i posljedice nekog događaja. Storytelling je socijalna i kulturna aktivnost podjele i razmjene priča, ponekad uključujući i improvizaciju i dramatizaciju. Svaka kultura ima svoje priče koje se mogu koristiti u svrhu zabave, edukacije, očuvanja kulturne baštine, stvaranja moralnih vrijednosti.... Storytelling je interaktivno umijeće korištenja riječi i djela kako bi se otkrili elementi i slike priče potičući pritom slušateljevu maštu. Storytelling je način pričanja priča koji kroz interakciju s destinacijom i infrastrukturom čini kulturni turistički proizvod“⁵

Storytelling se temelji na nematerijalnoj baštini, dok su lokacije koje se spominju povezane s određenim legendama, mitovima i pričama, čime postaju dio materijalne baštine. Autentičnost odredišta može se "prikazati" kroz njegovu baštinu, uzimajući u obzir lokalnu zajednicu i sve vrijednosti područja (Ministarstvo turizma, 2020).

Storytelling ima važnu ulogu jer čini određenu temu zanimljivom i lakše pamtljivom. Osim što približava priče publici i olakšava razumijevanje, igra i veliku ulogu u interpretaciji nematerijalne baštine, poput legendi i mitova. Ključni pojmovi koji se vežu uz storytelling u turizmu su kulturna baština, nematerijalna baština, autentičnost i interaktivnost.

...,„Interpretacija nije novi fenomen koji se razvija s pojavom suvremenog koncepta predstavljanja kulturnih dobara posjetiteljima, već se njezini korijeni traže u davnim vremenima. Koncept pričanja priča (storytelling, op. a.) poznat je od davnina, a njime su se služili lovci, trgovci, ribari i obrtnici. Njime su se služili i grčki, odnosno rimski filozofi objašnjavajući uzroke pojedinih pojava u prirodi i društvu“ (Jelinčić, 2010:82).

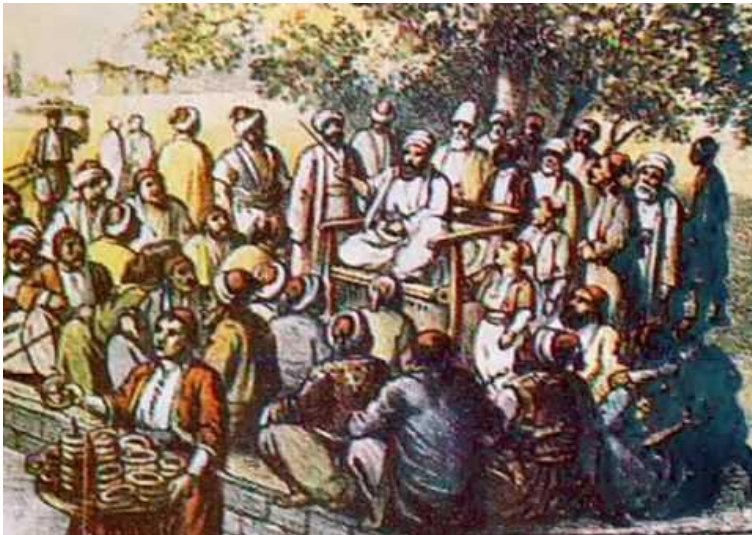
---

⁴ Oral traditions and expressions including language as a vehicle of the intangible cultural heritage, Intangible Cultural Heritage Unesco, <https://ich.unesco.org/en/oral-traditions-and-expressions-00053>, 10.06.2023

⁵Priručnik participativnog turizma koji povezuje zajednicu i kulturu storytellingom, https://mint.gov.hr/userdocsimages/aaa_2020_abc/c_dokumenti/200128_prirucnik_pt_hrv.pdf, 10.06.2023

Kao primjer iz povijesti navest ću Meddahlik, tradicionalni oblik turskog kazališta u kojem je nastupao jedan pripovjedač poznat kao meddah, a prakticirao se diljem Turske i turskog govornog područja. Kroz stoljeća su se razvijali slični narativni žanrovi zbog interakcija među narodima Azije, Kavkaza i Bliskog istoka unutar ove široke geografske regije.

Povijesno gledano, meddah-i su imali zadaću prosvjetljivati, educirati i zabavljati svoju publiku. Izvedeći predstave u karavansarajima, tržnicama, kavanama, džamijama i crkvama, ovi pripovjedači su prenosili vrijednosti i ideje među uglavnom nepismenom populacijom. Njihova društvena i politička kritika često je poticala živahne rasprave o suvremenim pitanjima.

Slika 2. Meddah

Izvor: <https://ich.unesco.org/en/RL/arts-of-the-meddah-public-storytellers-00037>

Izraz "meddah", posuđen iz arapskog jezika, može se prevesti kao "pripovjedač". Meddah je birao pjesme i komične priče iz repertoara popularnih romansi, legendi i epova te prilagođavao svoj materijal specifičnom mjestu i publici.

Međutim, kvaliteta izvedbe uvelike ovisi o atmosferi koju stvara između pripovjedača i gledatelja, kao i o meddahovoj sposobnosti da uključi imitacije, šale i improvizacije koje se često odnose na suvremene događaje. Ova umjetnost, koja veliku važnost pridaje vladanju retorikom, izuzetno je cijenjena u Turskoj.⁶

Slika 3. Pripovjedačica, arapska noć

Izvor: <https://www.thecuriousreader.in/features/the-lost-art-of-storytelling/>

---

⁶ Arts of the Meddah, public storytellers, Intangible Cultural Heritage, <https://ich.unesco.org/en/RL/arts-of-the-meddah-public-storytellers-00037>, 10.06.2023

3. MITOVI I LEGENDE

3.1 MIT

U osnovnom smislu, mit je priča koja opisuje nadnaravne radnje bogova ili junaka i koja ima važno mjesto u određenoj kulturi. Mitovi različitih kultura često imaju sličnosti među sobom, a kroz zajedničko mitsko nasljeđe povezani su i različiti književni žanrovi koji se temelje na mitovima ili koriste njihove elemente, kao što su grčka tragedija, japanska drama *nō* ili epovi poput Gilgameša ili Beowulfa.

Mitovi su često služili kao temelj za osjećaj kulturne, vjerske ili etničke pripadnosti, koji se crpio iz drevnih izvora. Međutim, mit, kao stalno prisutan izvor tipičnih likova, motiva, situacija ili zapletanih obrazaca, također je podrivao svaku specifičnu ukorijenjenost.

Takva dvojnost objašnjava zašto su tumačenja mitova oduvijek bila podijeljena u pogledu pitanja da li oni spajaju ili razdvajaju sebe i druge, sadašnjost i prošlost, vlastitu i tuđu kulturu. Ta dilema proizlazi iz činjenice da mit, kao tipično pre-književna ili pre-umjetnička forma, nema fiksnu, autentičnu verziju. Svaki put kad se prenosi usmenom predajom, malo se mijenja ili prilagođava specifičnim okolnostima izvedbe. To znači da je tumačenje inherentno u samom procesu prenošenja mita s koljena na koljeno, a prvi tumači su bili sami izvođači koji su iz složenog mitološkog tkiva izdvajali ono što su smatrali važnim u datim okolnostima (Hrvatska enciklopedija, 2021).

3.2 LEGENDE

Prema enciklopediji: ...“Iako je prvotno bila oblik pisane književnosti, legenda je usmenim prenošenjem postala vrsta narodne priče u prozi ili stihu, pa uz pučku svetačku legendu s didaktičnom namjerom, koja govori o ovozemaljskome životu svetaca ili pak o pojedinačnome svetačkom čudu, postoji i legenda koja nije ograničena na obradbu religioznih sadržaja, nego govori o odnosu običnog čovjeka s višim silama kršćanskog svijeta ili pak o životu narodnih junaka i namijenjena je zabavi. U moderno doba legenda označava priču o događajima iz života poznatih ličnosti...”⁷

---

⁷Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=35853>, 15.06.2023

Legende dijele slične karakteristike s mitovima, osim što se njihov sadržaj temelji na stvarnim događajima ili ljudima, odnosno povijesnim činjenicama, za razliku od mitova koji se odnose na nadnaravne radnje bogova ili junaka. Ono što legende i mitove čini sličnima jest prisutnost fantastičnog elementa, obično u obliku događaja koji se pripisuje stvarnim ljudima. Posebno se ističe prisutnost fantastičnih, nadrealnih ili nadljudskih događaja, postupaka ili osobina u legendama o svecima ili povijesnim junacima, gdje se naglašava njihova svetost ili junaštvo.

Legende su prisutne u usmenoj književnosti, ali su se posebno proširile za vrijeme srednjeg vijeka, osobito u vezi s vjerskim (kršćanskim) motivima. Hrvatska književnost također je prihvatila legende iz usmene književnosti, kao i iz bizantske i latinske književnosti, pod utjecajem kršćanstva i njegovog kulturnog djelovanja.⁸

3.4 MITOVI I LEGENDE U KULTURNOM TURIZMU HRVATSKA I EUROPA

3.4.1 HRVATSKA

Hrvatska je zemlja bogate povijesti i kulture. Obiluje raznim legendama i mitovima različitih po regijama ali opet sličnih . Od mitova o bogu Perunu, vili iz potoka preko legendi o Velebitu, izvoru rijeke Krke, legenda o Miljenku i Dobrili, raznim vilinskim i mitskim bićima u okolici Zagreba. Iz naziva mjesta i gradova može se iščitati povezanost slavenske mitologije pa tako autor Vid Balog navodi: prema (Belaj, 1998) koji je zamijetio i istražio stanovite obrasce u toponimima ili hidronimima na brojnim lokalitetima u Hrvatskoj koji svojim nazivljem upućuju na mitski doživljaj prostora ljudi koji su u poganska vremena naselili pojedine krajeve i imenovali ih tako da su geografske pojave nazvali po pojedinim bogovima ili općenitim mjestima u vlastitom vjero nazoru. To je lako zamjetljivo i danas u nazivu brda Peruna ili Perunića (vjerojatno od imena boga Peruna) pokraj Splita, Veleža (vjerojatno od imena boga Velesa) kraj Mostara ili uvale Mokošice (vjerojatno od imena božice Mokoš) kod Dubrovnika; ti toponimi nose ime po Perunu, Velesu ili božici Mokoš; nešto teže ih je zamijetiti u nazivima Srđ, Sv. Ilija ili Vidova Gora - no u takvim slučajevima to skrivanje možda je moguće dešifrirati ako znamo da su pokršćavanjem na mjesto starih božanstava stupali njihovi kršćanski nadomjesci ili su se imena bogova maskirala kakvom njihovom

---

⁸Legenda, Lektire.hr, <https://www.lektire.hr/legenda>, 15.06.2023

osobinom ili atributom (Balog, 2011:20-21) Za potrebe ovog rada predstaviti ćemo nekoliko primjera dobre prakse diljem Hrvatske i Europe

ISTRA INSPIRIT

Projekt Istra Inspirit je nagrađivani turistički projekt koji obogaćuje turističku ponudu poluotoka Istra kroz oživljavanje povijesnih događaja na autentičnim lokacijama i uprizorenje istarskih legendi i mitova.

U suradnji s Istarskom razvojnom turističkom agencijom, IRTA d.o.o. i Turističkom zajednicom Istarske županije, Upravni odjel za turizam Istarske županije potiče razvoj projekta od 2012. godine.

Projekt Istra Inspirit predstavlja primjer uspješnog kreativnog i inovativnog turističkog modela koji se fokusira na valorizaciju postojećih kulturnih i povijesnih resursa destinacije te na pronalaženje novih načina uključivanja različitih dionika u turizam radi stvaranja turističkih paketa i novih proizvoda.

Projekt se ističe kvalitetom, originalnošću, inovativnošću i održivošću, a temelji se na tim karakteristikama te želi prenijeti interesnim skupinama kako bi se izgradio priču o destinaciji. Također, cilj je aktivno povezati sve zainteresirane dionike, uključujući OPG-ove, studente, lokalnu zajednicu, glumce, umjetnike, glazbenike, obrtnike i lokalne turističke zajednice, kako bi se sinergijski surađivalo u kreiranju turističke ponude destinacije.⁹

Istra je prepuna priča, legendi i mitova koje čekaju da budu ispričani. Svako mjesto nosi svoju jedinstvenu prošlost, a Istra Inspirit pronašao je način da oživi te priče, ispriča ih i uključi sve zainteresirane u njihovo stvaranje.

Tijekom osam godina postojanja, brojne priče iz različitih dijelova Istre i različitih vremenskih razdoblja su oživljene.

Projekt je započeo s doživljajima u Puli, Medulinu, Rovinju, Svetvinčentu, Poreču, Savudriji, Pazinu, Buzetu i Labinu pod motom: "Putujte kroz vrijeme; More osjećaja, bezbroj okusa, devet doživljaja, jedna Istra." Kasnije su se doživljaji "proširili" na Brijune, Vrsar, Pićan, Vodnjan, Dvigrad (Ministarstvo turizma, 2020).

---

⁹Istra Inspirit, <https://www.istrainspirit.hr/projekt/>, 15.06.2023

LEGENDFEST

Festival je osnovan 2005. godine u istarskom gradiću Pićnu, od strane Ivora Zidarića, predsjednika udruge Val kulture i potomka tog područja.

Cilj udruge bio je stvoriti jedinstveni festival koji će povezati kulturu, lokalno stanovništvo i turiste. Misija LegendFesta je predstaviti domaćim i inozemnim posjetiteljima bogatstvo hrvatske nematerijalne baštine.

Festival uspješno surađuje s lokalnom zajednicom, stanovništvom i institucijama u gradovima domaćinima. Muzeji, turističke zajednice, mediji i privatne tvrtke pružaju veliku podršku u organizaciji festivala. LegendFest je također pridonio prepoznatljivosti mjesta gdje se održava, kao što je Pićan. Svake godine broj posjetitelja sve više raste, iako je teško precizno odrediti broj jer je festival besplatan. U posljednje dvije godine zabilježeno je oko 15.000 posjetitelja.

Kroz zabavne umjetničke sadržaje, kako za djecu tako i za odrasle, posjetitelji uče mitove, legende i zanimljive povijesne detalje mjesta gdje se festival održava. To obogaćuje njihovu maštu, znanje i potiče njihovu osjetljivost prema očuvanju nematerijalne i materijalne baštine tog područja.

LegendFest također pruža izvrstan način promocije Hrvatske kroz drugačiji i maštovitiji spektar povijesti, mitova, legendi i zabave, što je iznimno zanimljivo za turiste koji sve više dolaze ne samo na obalu, već i u unutrašnjost Hrvatske.

Festival ima obrazovni i kulturno-turistički karakter, a njegov uspjeh potvrđuje i stvaranje dodatnih popratnih sadržaja. Objavljene su tri knjižice o mitovima, legendama i pričama Istre na hrvatskom i engleskom jeziku, priprema se knjiga "Mitski svijet Istre", a TV Istra je emitirala televizijski serijal o LegendFestu tijekom cijele 2012./2013. godine. Također, uz festival su se razvila i dva dodatna projekta - LegendExpo i LegendArt.¹⁰

LEGENDRA

Festival se temelji na slobodnim i nevezanim aktivnostima koje se organiziraju za publiku a ovise o financijskim sredstvima kojima organizatori raspolažu prilikom planiranja eventa. Većinom su to u pitanju radionice i nastupi pripovjedača, povremeno etno glazbenika te

---

¹⁰LegendFest, <https://legendfest.hr/>, 13.06.2023

animatora i mađioničara te uvijek organiziramo izložbu na otvorenom. Preloški zaštitni znak je biće zvano “pesjanek“ koje se razlikuje od originalnog opisa (psoglav, pesiglav i sl.) i koje je s protokom vremena dobilo neke drugačije karakteristike. Od bića s psećom glavom ostao je samo naziv kojim su stari plašili mlade - uobičajeniji je naziv “pesjanek“, ali se može čuti i naziv „pisjanek“. S obzirom da Međimurje ima malo zapisanih mitova o fantastičnim bićima organizatori temelje svoj program na dostupnim i objavljenim opisima i pojavama posebno onih vezanih uz vodu i šumu –“pesjanek“, vodenjak, vile, coprnice, sojenice, more i vrage. Festival je tek ove godine(2023) postao turistički zbog suradnje s lokalnom turističkom zajednicom, prije je organiziran u manjem obujmu zbog nedostatka financija i volje tadašnjeg predstavnika TZ za bilo kakvom suradnjom i razvojem ove jedinstvene manifestacije za Međimurje. Ove godine festival je posjetilo oko 1000 posjetitelja. Prijašnji prosjek je bio 150-200. Trenutno utjecaj na lokalnu zajednicu nije mjerljiv.¹¹

---

¹¹ Informacije ustupljene na upit autora od strane organizatora festivala Maje Lesinger

PICOKIJADA

Centralni dio manifestacije je spektakl “Legenda o Picokima“, koji oživljava legendarnu povijesnu pobjedu nad Turcima kroz impozantne scenske, audiovizualne i pirotehničke elemente.

Viteški tabori i prikaz srednjovjekovnog načina življenja, sajam rukotvorina, izuzetna gastro ponuda i kulinarska natjecanja, festival kulturnih nematerijalnih dobara, aranžirana kola koja prikazuju tradicijski i težački život kakvog više nema, izložbe, zabavni nastupi samo su dio bogatog i sadržajnog programa “Picokijade“.

U višednevnom programu sudjeluje preko 2500 članova mnogobrojnih udruga, organizacija, institucija i kreativaca iz cijele Hrvatske. Titula Europske destinacije izvrsnosti u očuvanju nematerijalne kulturne baštine, status zaštićenog nematerijalnog kulturnog dobra RH, titule “Simply the Best“ kao najbolja hrvatska tematska manifestacija i “Suncokret ruralnog turizma“, jamac su kvalitete jedne od najstarijih i najvećih manifestacija kontinentalne Hrvatske, Picokijade.¹²

PERUNFEST

Festival zaboravljenih priča i narodnih predaja čiji vizualni identitet se zasniva na mitologiji oko boga Peruna. Pruža doživljaj zaboravljenih priča te bogate predaje nematerijalne kulturne baštine Hrvatske. Vizualni identitet Perunfest u početku naglašava tematiku festivala:

U mitskom aspektu hrast predstavlja drvo svijeta, sa korijenjem uronjenim duboko u podzemlje do duša predaka, svijeta vode i mrtvih, sa trupom nad zemljom gdje obitavaju ljudi i životinje te konačno visokom krošnjom koja seže u nebo gdje obitavaju duhovi zaštitnici i drevni bogovi. U hrastovoj krošnji smjestilo se je Sunce; Perun/ Svarog, mitski stvoritelj i davatelj života. On vlada munjama koje puca u zemlju kada podzemlje zatvori vodu i ne želi ju otpustiti sa dušama u nebo da bi sa kišom ponovo padale na zemlju i donosile novi život.

U sredini u centru smješteno je srce hrasta; simbol žive snage koja se utjelovljuje u svijetu smrtnika kroz Mogute/čuvare koji štite hrastove gajeve i krajeve oko hrastovih šuma. Oni jedini posjeduju snagu na Zemlji da mogu skretati i usmjeravati munje koje Perun puca na

---

¹²Picokijada, Turistička zajednica grada Đurđevca, <https://visitdjurdjevac.hr/picokijada/>, 10.06.2023

zemlju. Sa lijeve i desne strane hrastovog debla, tik iznad zemlje stoje Mjesec (mlađak) simbol mladog Jurja/Perunovog sina koji se uzdiže iz podzemlja i uzdiže na Drvo Svijeta u potrazi za svojom ljubavi mladom Marom, djevojkom zvijezdom – simbolom sa desne strane debla. Mara predstavlja Veneru/Danicu, simbol je ljepote, djevojka sa zlatnom jabukom, štiti i uklanja sve zle čini.

Na dnu ispod korijena svijeta stoji sakrivena Mokoš (u obliku zimske vrane); majka Peruna i baka mladog božanskog para Jurja i Mare; predstavlja zemlju, majku; ona koja život daje, ali život i oduzima; svoj oblik mijenja od živog proljeća kada izlijeće na vrh hrasta/Stabla Svijeta, do strašne zime kada leti nad zemljom i klopoče kljunom dok nosi smrt, ali štiti sve sjemenje pod zemljom, kreativnost i sve novo što tek dolazi.¹³

Slika 4. Vizualni identitet Perunfesta

Izvor: <http://www.tzvg.hr/sadrzaj/pregled/perunfest/227?c=50>

¹³ Perunfest, Muzej Turopolja, <https://www.muzej-turopolja.hr/perunfest/>, 16.06.2023

Slika 5. Picokijada

Izvor: <https://visitdurdjevac.hr/picokijada/>

3.4.2 EUROPA STORYTELLING FESTIVAL OF ATHENS

To je prvi festival pripovijedanja koji je započeo u Ateni 2009. godine. Namijenjen je svim dobnim skupinama i ima višestruki pristup umjetnosti pripovijedanja te potiče eksperimentiranje u toj umjetnosti. Vjerujući u polifoniju i interakciju, pruža platformu pripovjedačima da predstave svoje ideje prezentirajući svoj rad, ali i osobni pogled na umjetnost pripovijedanja, istovremeno razvijajući plodan dijalog s publikom. Organiziran je od strane Centar za proučavanje i širenje mitova i bajki.¹⁴

FESTIVAL DEI DUE MONDI

(Festival dvaju svjetova) je jedan od najvažnijih i najstarijih festivala umjetnosti u Europi. Iako festival nije isključivo posvećen mitovima i legendama, često se u programu mogu pronaći izvedbe inspirirane mitologijom, bajkama i legendama.

Ove predstave često kombiniraju tradicionalne i suvremene elemente te donose nove interpretacije starih priča. Održava se u talijanskom gradu Spoletu od 1958. godine. Festival je osnovao talijansko-američki skladatelj Gian Carlo Menotti s ciljem promoviranja međunarodne kulturne razmjene i povezivanja umjetnika iz različitih dijelova svijeta.

---

¹⁴ 12th Storytelling Festival in Athens / World Children's Book Day, Center for the study and dissemination of myths and fairy tales, <http://festivalafigisis.blogspot.com/> , 13.06.2023

Festival se održava tijekom ljeta i traje nekoliko tjedana, tijekom kojih posjetitelji mogu uživati u različitim umjetničkim disciplinama kao što su kazalište, opera, glazba, ples i likovna umjetnost. Osim toga, festival organizira i razne radionice, predavanja, panel rasprave i druge kulturne događaje.

Festival dei Due Mondi privlači vodeće umjetnike i izvođače iz cijelog svijeta, a predstave se održavaju na različitim autentičnim i povijesnim lokacijama u Spoletu, uključujući kazalište Teatro Nuovo, katedralu, dvorac Rocca Albornoziana i druge.¹⁵

EDINBURŠKI MEĐUNARODNI FESTIVAL

Jedan od najpoznatijih kulturnih događaja u svijetu koji se održava svake godine u Edinburghu, Škotska.

Festival je osnovan 1947. godine kao inicijativa za obnavljanje kulture i umjetnosti nakon Drugog svjetskog rata. Cilj mu je promovirati umjetnost u različitim oblicima, uključujući kazalište, glazbu, ples, operu, književnost i vizualne umjetnosti. Najpoznatiji segment festivala je Edinburški festival umjetnosti, koji se fokusira na kazalište, glazbu, ples i operu. Ovogodišnje izdanje (2023.) kao i mnoga prijašnja posvećeno je mitovima i legendama¹⁶

Slika 6. Žene Troje

Izvor: <http://www.destination360.com/europe/uk/edinburgh-festival>

---

¹⁵ Festival dei Due Mondi, službena stranica festivala: <https://www.festivaldispoieto.com/en/>
06.06.2023

¹⁶Myths and legends in the 2023 international festival programme, Edinburgh international festival, <https://www.eif.co.uk/news-and-blogs/myths-and-legends-in-the-2023-international-festival-programme>,
10.06.2023

3.5 KULTURNA BAŠTINA GRADA ZAGREBA

Grad Zagreb, povijesno gledano, nastao je iz dva susjedna naselja - Gradeca i Kaptola, koji su danas jezgra grada:..." Nigdje se biskupije ne osnivaju u zabitnim selima. Zato držimo, da je Zagreb već god. 1093. bio znatnije mjesto u Hrvatskoj. Vjerojatno se najstariji dio Zagreba nalazio tamo, gdje su sada Kaptol, Bakačeva ulica, tržište Dolac, ulica Pod Zidom, pa Skalinska i Tkalčićeva ulica, te početak Vlaške ulice. Taj se dio u latinskim ispravama prvi put spominje god. 1134., i to pod imenom Villa Zagradiensis, što znači »Zagrebačko naselje... Kad je koncem 12. stoljeća stvorena zagrebačka županija, podignut je na brdu zapadno od Zagreba županijski grad, tj. utvrđeni dvorac. Malo pomalo razvilo se oko dvorca i naselje, koje je po tome "gradu" dobilo ime »Gradec«. Taj se dio Zagreba prvi put spominje u listini od god. 1201" (Horvat, 1992:1-3).

Bogata materijalna baština uz sebe veže elemente nematerijalne baštine koji se prenose kroz književna i umjetnička djela. Neki od simbola grada Zagreba su: Katedrala Marijina Uznesenja, poznata kao Zagrebačka katedrala, Gornji grad, smješten na brdu Gradec, predstavlja povijesno središte grada Zagreba i mjesto legendi. Ovdje se nalazi kula Lotrščak, Strossmayerovo šetalište, Kamenita vrata, Markov trg te mnoge druge povijesne znamenitosti. Trg bana Josipa Jelačića je centralni trg u Zagrebu nazvan po bana Josipu Jelačiću, vođi u borbi za autonomiju Hrvatske. Trg je omiljeno mjesto okupljanja građana, a na središnjem dijelu trga nalazi se spomenik banu Jelačiću te Manduševac.

Slika 7. Pogled s gornjeg grada

Izvor: fotografija autora

4. MITOVI I LEGENDE GRADA ZAGREBA I ZAGREBAČKE ŽUPANIJE

Hrvati su donijeli svoju mitologiju iz svoje pradomovine i susreli se s autohtonim stanovništvom na prostoru na kojem su se naselili. Autohtono stanovništvo, poput Delmata, Liburna, Japoda, Histrana i Pana, već je posjedovalo svoju materijalnu i duhovnu kulturu, uključujući i mitologiju. Dolaskom Hrvata i njihovim miješanjem s lokalnim stanovništvom, hrvatski identitet postupno se oblikovao kao dominantan na ovim prostorima. Vjerojatno je i stara vjera Hrvata s vremenom nadmašila mitološke supstrate autohtonog stanovništva, zbog većeg broja Hrvata i njihovog snažnog utjecaja na svakodnevni život. Kao rezultat toga, hrvatski mitološki supstrat postao je češći i bolje očuvan od vjera koje su Hrvati zatekli na ovom području. Vjera doseljenih Hrvata vjerojatno se više ili manje podudarala s praslavenskom mitološkom duhovnošću, kako su je rekonstruirali različiti slavenski mitolozi kroz povijest (Botica, 1992/1993).

Perun je bog groma i munje, suše i vatre na nebesima. On vlada živim svijetom s vrha Svjetskog drveta, svoje utvrde koja se nalazi najviše. Veles je podzemni bog povezan s vodom, zemljom i vlagom. On je kralj carstva mrtvih koji vladaju iz korijena Svjetskog drveta. Perun donosi kišu poljoprivrednicima i simbolizira rat i oružje. Veles je zaštitnik stoke, pastira te je povezan s magijom i trgovinom.

Borba između Peruna i Velesa odražava drevni indoeuropski mit o sukobu između gromovitog boga i zmaja. Perun napada Velesa munjama i gromovima s neba, dok Veles klizi nad zemljom. Veles izaziva Peruna i bježi, pretvarajući se u različite životinje i skrivajući se iza drveća, kuća ili ljudi. Na kraju, Perun ga ubija ili Veles bježi u vodu, u podzemni svijet. Perun ne uništava Velesa, već ga jednostavno vraća na njegovo mjesto u svijetu mrtvih. Mir u svijetu, koji je narušio Veles, ponovno je uspostavljen Perunom.

Ova ideja o gromu i munjama kao božanskoj borbi između vrhovnog boga i njegovog zakletog neprijatelja bila je izuzetno važna Slavenima. Ta vjerovanja su opstala i nakon što su Perun i Veles zamijenjeni drugim bogovima poput Boga i Sotone. Grom koji bi udario u drvo ili kuću seljaka, što bi ih moglo zapaliti, tumačen je kao napad vrhovnog božanstva na svog podzemnog neprijatelja (Vukelić, 2010).

Neprijateljstvo između ova dva boga također se objašnjavalo kroz Velesovu krađu Perunove stoke ili Perunovu krađu Velesove stoke. U indoeuropskoj mitologiji, motiv krađe božanske stoke često se pojavljuje, a stoka se može tumačiti kao simbol nebeske vode ili kiše. Tako

Veles krade kišu od Peruna, ili Perun krade vodu od Velesa kako bi stvorio kišu (budući da je Veles povezan s vodama, a Perun s nebom i oblacima, nije jasno čiji je posjed kiša). Još jedan mogući razlog neprijateljstva može biti krađa žene. Prema narodnim pričama, Sunce se smatralo Perunovom suprugom. Međutim, prema mitološkom svjetonazoru, Sunce umire svake večeri kada zalazi iza horizonta i odlazi u podzemlje, gdje provodi noć. Slaveni su to objasnili kao Velesovu krađu Perunove žene. Istovremeno, ponovno rađanje Sunca zoru može se tumačiti kao Perunova krađa Velesove žene.

Juraj, sin Peruna (poznat kao Yarilo, Jarilo, Jarylo, Jarovit i Jaroslav kod drugih Slavena), bio je božanstvo vegetacije koje je u kršćanstvu zamijenjeno svetim Jurjem. Osim što njihovi kalendari poklapaju, doprinijelo je tome i to što "georgios" na grčkom jeziku znači poljodjelac ili seljak, a obojica se bore s zmajem. Crkve posvećene svetom Jurju često se nalaze na vrhovima planina, što se može objasniti kao mjesto gdje je Juraj kao sin Peruna živio. Identitet Jurajove sestre Mare još nije jasno definiran, i nema potvrđenih zamjena za nju osim u narodnoj pjesmi u kojoj se spominje djevojka istog imena u koju se Juraj zaljubio. Mokoš se najčešće zamjenjuje Djevicom Marijom, kao Majkom Božjom (s obzirom da je Mokoš majka Perunovog sina). U pravoslavnim slavenskim kulturama, zamjena za Mokoš je sveta Paraskeva, odnosno sveta Petka. Njihova mjesta često su povezana s izvorima ili bunarima.

Što se tiče Velesa, situacija je prilično nejasna. Moguće zamjene za Velesa uključuju svetog Nikolu, svetog Vuka, svetog Mihovila ili svetog Blaža. U mitološkom smislu, Veles je potpuno zamijenjen Nečastivim, Sotonom ili Đavlom, kojeg pobjeđuju ili sam Bog ili Njegovi pomoćnici, prije svega sveti Ilija.¹⁷

Navedena mitologija poslužila je kao atrakcijska osnova tematske kulturna rute inspirirana mitom o Sv. Jurju, od Peruna do Sv. Jurja. Tematska ruta pruža mogućnost izbora priča i lokacija temeljem kolektivnih i osobnih kriterija važnosti. To je otvoren sustav koji omogućuje individualno ili organizirano istraživanje uz stručno vođenje. Mitološki elementi su lokalno prepoznatljivi i istovremeno potiču maštu pojedinca. Pri odabiru tema posebna pažnja posvećena je lokalnom identitetu. Naglasak je stavljen na običaje Jurjeva i Ivanja te tradicijske običaje koji su utkani u Zagrebačku županiju i susjedne regije (Lekić, Kolesar, Zajec, 2018).

---

¹⁷ Slavenska mitologija, Wikipedia, https://hr.wikipedia.org/wiki/Slavenska_mitologija, 18.06.2023

Prema autoru Zdenku Bašiću u mitološkom aspektu, božica majka Mokoš sjedinjuje se s muškim božanskim principom Perunom na vrhu Drveta svijeta, noseći začeti plod - Novo ljeto. Ivanjske svečanosti kulminiraju s Ivanjem, spajajući muški i ženski princip. Na Jurjevo, božanski sin Janko oslobađa se iz podzemlja i postaje Juraj. On pronalazi svoju ljubav, djevojku Maru, te se njihov zagrljaj na Ivanje simbolično prenosi plodnost i rađanje. Ivanjska noć obilježena je paljenjem krijesova, a najveći krijes u Zagrebu nekad se palio pred gradskom vijećnicom.¹⁸

4.1 KAKO JE ZAGREB DOBIO IME

Prema raznim stručnjacima, kao što su povjesničari i jezikoslovci, postoji nekoliko teorija o podrijetlu naziva "Zagreb". Neki od tih prijedloga su danas odbačeni. Na primjer, teorija da je naziv povezan s vojskovođom imenom Zaberg, vođom plemena Kutrigura prije tisuću i petsto godina, nije prihvaćena kao vjerodostojno objašnjenje. Danas se većina slaže da je Zagreb dobio naziv zbog svoje lokacije, a postoje tri moguća objašnjenja.

Prvo objašnjenje je povezivanje naziva Zagreb s riječju "graba", koja označava opkop ili nasip. Prema tome, Zagreb je bio zaštićen opkopom ili nasipom koji bi služio kao obrana od neprijatelja ili poplava rijeka Medveščak ili Save. Druga mogućnost je povezivanje naziva s riječju "breg", što znači obala u starom hrvatskom jeziku, a ne nužno brijeg. To bi značilo da je Zagreb bio smješten uz obalu rijeke Medveščak ili Save, koja je nekada tekla bliže Gornjem gradu i Kaptolu nego danas. Treća mogućnost je veza s riječju "greb", što označava grob ili groblje. Prema toj teoriji, postojalo je groblje ispod Kaptola i Gradeca, iako o tome nemamo konkretna saznanja.

Međutim, postoji i jedna priča među Zagrepčanima o podrijetlu imena grada koja seže u davna vremena. Prema toj priči, stari Hrvati su se selili s istoka na zapad i suočili su se s velikom žedju usred sušnih ljeta. Kada su bili iscrpljeni od putovanja, knez Hrvat je usnuo san u kojem je vidio dvije brežuljke odvojene kotlinom u šumovitoj gori, i rekao je da će voda poteći ako se tlo zagrebe. Sljedećeg dana, vojska je naišla na taj prizor i knez je naredio da se zemlja zagrebe, te je voda zaista potekla. Ta gora je nazvana Medvednica zbog medvjeda koji su je nastanjivali, a potok koji je tekao nizbrdo nazvan je Medveščak. Kada je ostatak naroda stigao do te kotline, mjesto je već imalo ime: Zagreb (Horvatić, 2009).

---

¹⁸ Preuzeto iz objave na društvenim mrežama festivala <https://www.facebook.com/Festival.Zaboravljenih.Prica.I.Narodnih.Predaja> , 18.06.2023

Prema (Alerić, 2000) Ovu verziju legende donosi i August Šenoa, koji je još 1864. godine u svojoj pjesmi „Zagreb“ napisao sljedeće:

... "Zagrabite" ban je prorokovo –

I životom stvori mu se slovo:

Povrh gore, i uz kitni dol;

Svanu "Zagreb", kraljevski naš stol.

Šenoa kaže da je ovu legendu čuo još kao dijete od svoje sluškinje, ali u predgovoru pjesmi kaže: „Nek se gospoda korjenodupci ne smute s moga grijeha. Na radost im mogu kazati da Zagreb po meni ne polazi od zagrabite.“ August Šenoa čuo je ovu legendu od svoje sluškinje, što nam daje do znanja da su legende o Zagrebu kao hidronimu duboko ukorijenjene među građanima Zagreba.¹⁹

4.2 KRVAVI MOST

U Zagrebu se Gornji grad povezuje s više ulica i stuba, a jedna od tih ulica je Krvavi most. Na tom mjestu se sigurno nalazio most od srednjeg vijeka do 1898. godine, koji je služio kao veza između kaptolskog i gradskog područja, prelazeći preko potoka Medveščak. I danas potok teče ispod Tkalčićeve ulice, iako je skriven pod pločnicima i kolnicima. Povjesničari tvrde da je most prvobitno nazvan Pisani, zbog svoje šarene konstrukcije, ali kasnije je dobio naziv Krvavi zbog intenzivno crvene boje kojom je bio obojen. Međutim, prema staroj predaji, most i ulica su dobili ime po krvavoj bitki koja se odigrala na tom mjestu prije gotovo sedamsto godina.

Godine 1290., prijestolje Hrvatske i Ugarske ostalo je prazno nakon što kralj Ladislav Kumanac nije imao nasljednika. Tada je njegov stariji rođak Andrija, poznat kao Mlečanin zbog svog podrijetla iz Venecije, pokušao preuzeti kraljevsko prijestolje. Međutim, Ladislavov nećak Karlo Martel također je polagao pravo na kraljevsku titulu. Budući da se njih dvojica nisu mogla dogovoriti, svaki od njih se okrunio za hrvatsko-ugarskog kralja. Kako bi pridobili što više pristaša i ojačali svoju poziciju, sukobljeni takmaci su podizali svoje vojske. Njihove pristaše su se međusobno sukobljavale, a ponekad i ratovale, sve dok se pitanje prijestolja nije razriješilo.

---

¹⁹Ime grada Zagreba, Wikipedia, https://hr.wikipedia.org/wiki/Ime_grada_Zagreba#cite_note-28, 13.06.2023

Ova situacija trajala je godinama, a neki su pristaše ostajali vjerni jednoj strani, dok su drugi prelazili s jedne strane na drugu, ovisno o svojim interesima (Horvatić, 2009).

Druga verzija legende o Krvavom mostu govori o Lovri i Klari, protagonistima ove priče. Radnja se odvija u vrijeme kada je samostan i crkva sv. Jakova bili pod upravom opata Petra, opisanog kao jakog i odlučnog čovjeka čije su propovijedi bile snažne i slikovite. Lovro je bio izuzetno vješt klesar koji je radio za biskupa Timoteja u Zagrebu. Jednog dana primijetio je lijepu mladu ženu po imenu Klara, koja je bila udana za trgovca Gašpara iz Gradeca. Lovro je otkrio gdje Klara živi te ga je jedne večeri dočekala sluškinja u dvorištu, koja ga je odvela do Klarine sobe. Tako je započela njihova ljubavna priča, koja je na kraju završila krvoprolićem. Nakon nekoliko mjeseci, trgovca Gašpara su pronašli mrtvog, s ubodnim ranama od noža i teškim udarcem čekićem u glavu.

Gradski sudac Andrija Puc saznao je za njihovu aferu i zatražio je od biskupa Timoteja da izruči majstora Lovru. Međutim, biskup Timotej nije pristao na to i tražio je dokaze koji bi potkrijepili optužbu protiv Lovre. Sudac Puc otišao je na Gradec, gdje je dao vezati Klaru za stup srama, a sluškinju je podvrgao mučenju kako bi ispričala detalje o njihovoj ljubavnoj vezi i priznala da je vidjela kako oni ubijaju Gašpara. Napetost je rastala u Gradecu, a nekoliko biskupovih ljudi već je stradalo, a krv je natopila most. Da bi zaustavio daljnje nered, biskup Timotej je obećao da će izručiti Lovru do sljedećeg dana.

Noć prije pogubljenja, Lovro se ispovjedio opatu Petru tvrdeći da nije ubio trgovca, dok je Klara bila zatočena u podzemlju Lotrščaka. Na dan izvršenja kazne, mnogo ljudi se okupilo, pripremala se hrana, pjevale su se pjesme, a zabavljači su izvodili akrobacije kako bi zabavili masu.

Na propovjedaonici stajao je opat Petar koji je pred narodom i optuženicima govorio o njihovoj budućnosti u paklu. Opat je naredio da Klara i Lovro budu gurnuti ispod njegovih nogu, ispod propovjedaonice. Njegove riječi bile su tako razorne da su ljubavnici doslovno izgorjeli do kosti (Hitrec, 2007).

Slika 8. Pisani most

Izvor: <http://povijest.net/2018/?p=1493>

Slika 9. Krvavi most danas

Izvor: <https://belizagrebgrad.com.hr/krvavi-most-deset-nepoznatih-tajni-mracne-zagrebacke-ulice/>

4.3 MAJKA BOŽJA OD KAMENITIH VRATA

Kamenita vrata su jedini preostali dio nekadašnjeg obrambenog sustava Gradeca u Zagrebu, budući da su sva ostala gradska vrata srušena u 19. stoljeću. Njihovo podrijetlo seže u 13. stoljeće, dok su svoj današnji izgled dobila u drugoj polovici 18. stoljeća. Zbog svoje dobro očuvane strukture i zanimljive povijesti, Kamenita vrata su postala jedan od najprepoznatljivih simbola grada Zagreba. U zgarištu koje se nalazi u blizini Kamenitih vrata pronađena je gotovo potpuno očuvana slika Majke Božje. Iako je drveni okvir slike izgorio u požaru, gornji i donji dio platna su bili oštećeni.

Grad je više puta dao sliku na pregled stručnjacima radi detaljnog proučavanja. Analiza je pokazala da je slika bila izložena plamenu, ali iz nekog razloga nije izgorjela, iako je napravljena od materijala osjetljivog na vatru.

Autor slike Majke Božje nije poznat, no povjesničarka Lelja Dobronić sugerira da je djelo domaćeg slikara nastalo tehnikom ulja na platnu krajem 17. ili početkom 18. stoljeća. Vijest o slici koja je "preživjela" požar brzo se proširila i dobila poseban značaj. Zagrebački kroničar Baltazar Krčelić zabilježio je da je udovica Modlar, koja je pronašla sliku u zgarištu, podigla

barokni oltar Majci Božjoj unutar Kamenitih vrata, na kojem je slika bila postavljena. Oltar sa slikom je sredinom 18. stoljeća dobio zaštitnu željeznu ogradu.

Tijekom 19. stoljeća više puta je planirano rušenje Kamenitih vrata, ali je posljednje rušenje spriječila Družba Braća Hrvatskog Zmaja. Godine 1931., povodom 200. obljetnice čudesnog očuvanja slike u požaru, slika je svečano okrunjena zlatnom krunom. Kardinal Franjo Kuharić je 31. svibnja 1991. proglasio Majku Božju od Kamenitih vrata zaštitnicom grada Zagreba, na isti dan kada se slavi Dan grada Zagreba.²⁰

Mlada Katarina udala se za starijeg gradskog suca Ivana. Ivan je tragično preminuo od posljedica pada kamena s kule. Katarina je vjerovala da je Ivanova duša otišla u raj. Unatoč glasinama o tamnoj strani Ivana, Katarina je imala pozitivan utjecaj na njega i izvlačila iz njega skrivene vrline. Bila je pobožna i dobra žena, poznata po svojoj smjernosti. Nakon Ivanove smrti, Katarina je osjetila olakšanje jer je naslijedila punu škrinjicu koja joj je omogućila udoban život. Preuredila je jednu sobu u kapelicu i primila pobožne žene koje su je hvalile. U večernjim satima, uz vatru, čitala je jezovite priče Štefana Zagrabeca. Tajnu slike u kućnoj kapelici povjerila je svojim dvjema izabranim prijateljicama: onima koji se iskreno pomole Blaženoj Djevici, tvrdila je da će im se želje ostvariti. Slika u stanu udovice Modlar završila je na tajanstven način. Na Badnjak, Katarina je primijetila starca pred trgovinom na Kamenitim vratima. Starac je bio hladan i odjeven u tanku haljinu. Katarina ga je pozvala da uđe i ugrije se uz vatru. Starac je blagovao i svijetlim očima gledao udovicu, koja je osjetila slatkoću u srcu. On ju je podsjećao na sveca s freske i njezinog djeda Josipa, poznatog pisca pobožnih pjesama. U Badnjoj noći su zajedno molili, a Katarina je pripremila postelju za starca i on je zahvalio te zaspao.

Ujutro, udovica Modlar se probudila i pripremila hranu na stolu, čekajući da starac ustane. No, umjesto njega, na postelji je ležala slika prekrasne Bogorodice s djetetom. Slika je bila izuzetno lijepa, Djevica u crvenoj haljini, mlada i nježna. Njezine oči su bile tako žive i privlačne da udovica nije mogla odvojiti pogled od njih. Tijekom posljednjih desetljeća, požari su često poharali područje Griča i Kaptola, kao što se događalo i drugdje, no čini se da je sveti Florijan potpuno zakazao na tom mjestu.

---

²⁰ Legenda o kamenitim vratima, Povijest.hr, <https://povijest.hr/istaknuto/legenda-o-kamenitim-vratima/> 14.06.2023

Jedne godine, trideset prvog, strašan požar nadmašio je sve prethodne po svojoj silini, a započeo je u Sjemeništu sv.Josipa. Ratniku Klementu Lukoviću glava je pala na stol, a njegova desna ruka srušila je svijećnjak koji je pao na hrpu starih spisa. Žuti papiri su se pretvorili u plamen crvenkaste boje koji je zahvatio policu, a potom i drveni strop. Srećom, otac Kamilo nije spavao. Probudio je učenike koji su brzo iskočili kroz prozore. Udovica Modlar nije bila u svom stanu te noći. Nakon vijesti o požaru, brzo je stigla u Zagreb. Požar je uništio sve, uključujući kapelicu i slike, ali neoštećena je ostala slika Djevice s nasmiješenim očima.

Građani su se okupili, ispunjeni očajem zbog izgubljene imovine. No, kada su svjedočili čudu, kleknuli su i osjetili novu nadu u svojim srcima. Shvatili su da je ovo znak da vatra više neće uništiti njihov grad. Odlučili su izgraditi čvrste i ljepše kuće, a čudotvorna slika će ih štititi od zla.

Udovica je razumjela da slika pripada gradu, a ne samo njoj. Izvadila je zlatnike iz skrovišta, podigla oltar pod svodom Kamenitih vrata i postavila na njega sliku Djevice Marije s djetetom(Hitrec,2007).

Slika 10. Kamenita vrata

Izvor: <https://povijest.net/2018/?p=4002>

5. KULTURNI TURIZAM U GRADU ZAGREBU

Zagreb kao glavni grad Hrvatske predstavlja gospodarsko, kulturno i prometno središte. Kulturni turizam ima veliku važnost za ukupni razvoj turizma, pa stoga Turistička zajednica grada Zagreba naglašava važnost stvaranja atraktivnih kulturnih proizvoda koji promoviraju Zagreb kao kulturno-turističku destinaciju. Zagreb ima bogatu kulturnu baštinu koja se njeguje uzimajući u obzir lokalnu kulturu, ali s suvremenim tumačenjem koje uključuje različite manifestacije, glazbene i filmske festivale, kulturne priredbe, tradicionalne manifestacije te nove inovativne muzeje.

Turistička ponuda obogaćuje se brojnim kulturnim projektima i manifestacijama lokalnog i međunarodnog karaktera koje se održavaju tijekom cijele godine, što rezultira povećanim brojem dolazaka i noćenja te, na kraju, većom turističkom potrošnjom. Tijekom cijele godine, grad je ravnomjerno obuhvaćen raznovrsnim događanjima, tako da se turistička sezona ne svodi samo na tipično značenje te riječi. Nakon adventskih i novogodišnjih događanja, dolazi proljetno razdoblje koje se službeno otvara Festivalom svjetla. Zagreb svaki put bilježi sve veći broj posjetitelja na takvim događanjima. To je istovremeno početak mnogih kulturno-turističkih manifestacija na otvorenom koje kulminiraju ljeti.

Događanja poput Zagrebačkog vremeplova s nizom projekata vezanih uz tradiciju i kulturno-folklornu baštinu, Muzeja izvan muzeja, Zagreb Classica, InMusic Festivala, Dvorišta, Međunarodne smotre folkloru, Ljeta na Štrošu, Ljeta u MSU-u, Ljetnih noći teatra Exit, Okola, Večeri na Griču, AMADEO scene i raznih drugih događanja koja nakon bogatog ljeta i gastronomske jeseni završavaju jednim od najboljih adventa u Europi. Navedena događanja svakako pružaju atmosferu dobrodošlice mnogim turistima tijekom njihovog boravka u Zagrebu, stvarajući dodanu vrijednost. Važni nositelji kulturne ponude grada Zagreba su muzeji i galerije koji svojim aktivnostima tijekom cijele godine i značajnim izložbama doprinose kvaliteti kulturno-turističkog proizvoda.²¹

---

²¹Mikša, Katarina; Uloga kulturnog turizma u razvoju turističke destinacije grada Zagreba, završni rad, preuzeto s: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:128:867318> 20.06.2023

5.1 PONUDA KULTURNOG TURIZMA U GRADU ZAGREBU KREIRANA PREMA LEGENDAMA I MITOVIMA

U ovom djelu rada izdvojiti ću primjere uspješne prakse kreiranja kulturno turističkog proizvoda s naglaskom utjecaja mitova i legendi grada Zagreba.

5.1.1 SECRET ZAGREB

Secret Zagreb je inovativni turistički projekt u Zagrebu koji se fokusira na otkrivanje skrivenih priča, legendi i tajanstvenih mjesta grada. Jedan od najpopularnijih i najintrigantnijih dijelova projekta je priča o uspavanom zmaju. Projekt je samostalno djelo Ive Sille koja uz Secret Zagreb vodi i tvrtku pod imenom „Kazivačica“ gdje prenosi sjećanja i interpretira baštinu kroz alternativne turističke razglede i drugačiji pristup baštinskim temama, kao rezultat toga nastao je projekt “Secret Zagreb“ kao i mnogi drugi. Priča o uspavanom zmaju ima duboke korijene u bogatoj mitološkoj baštini Zagreba. Prema legendi, zmaj je nekada živio ispod zagrebačkog Gornjeg grada, no s vremenom je zaspao i svoje tajne čuva skrivene ispod površine grada. Ovaj projekt nije samo zabavan i intrigantan za posjetitelje, već također pruža priliku za promociju kulturne baštine Zagreba i povezivanje s lokalnom zajednicom. Oživljavanje priče o uspavanom zmaju potiče interes za lokalnu kulturu, povijest i mitologiju te pruža mogućnost otkrivanja skrivenih aspekata grada.

Tura "Tajanstveni Zagreb" je jedinstveno putovanje u mračnu stranu grada, gdje posjetitelji imaju priliku upoznati priče o duhovima, tajanstvenim bićima i legendarnim zmajevima koji su oblikovali povijest Zagreba. Kroz ove priče, oživljava se povijest grada kroz uklete lokacije, neobjašnjive fenomene i legende o zastrašujućim duhovima. Posjetitelji dobivaju jasan uvid u vjerovanja i folklorne tradicije vezane za duhove koji navodno još uvijek lutaju Zagrebom.

Projekt Secret Zagreb postoji već 10 godina te godišnje privlači između 2000 i 3000 posjetitelja, što svjedoči o uspjehu i popularnosti projekta među turistima i lokalnom zajednicom.²²

---

²² Podaci prikupljeni od strane autorice projekta Secret Zagreb Ive Sille

5.1.2 GORNJOGRADSKE COPRNICE

Gornjogradske čarolije su iznimno uspješan projekt male tvrtke Omnes artes d.o.o., koja se bavi izvedbenom umjetnošću. Slogan tvrtke sadržan je u samom nazivu i predstavlja raznolikost svih umijeća koje najbolje prikazuju projekti poput Gornjogradskih čarolija, Iz Zagorkina pera i najnovijih Neznanih junakinja. Projekt Gornjogradske čarolije postoji od 2013. godine, a počeci su bili skromni. Ideju je pokrenula tvrtka Omnes artes uz podršku Muzeja grada Zagreba i Turističke zajednice grada Zagreba. U početku su obilasci održavani tijekom dana, bez raskošnih kostima i glumaca. Međutim, od samih početaka su se trudili ponuditi nešto više, pa je obilazak završavao u Muzeju grada Zagreba s posjetom izložbi vezanoj uz progon vještica te kreativnom radionicom u muzeju. Od prvih sezona stavljali su naglasak na posjetitelje i na načine kako obogatiti njihovo iskustvo, pa su pored poklona za sudionike, uveli i posudbu vještičjih šešira u tijeku trajanja obilaska, kako bi ih što više uključili u priču. Uvođenjem likova, također se otvorio novi prostor za interakciju posjetitelja s glumcima.²³

Slika 11. Gornjogradske coprnice

Izvor: <https://www.infozagreb.hr/istrazi-zagreb/razgled-grada/kostimirani-razgledi/gornjogradske-coprnice-hr>

²³ Gornjogradske coprnice: Povijest može biti veoma živopisna kada se prepriča ili odglumi na drugačiji način Beli Zagreb grad, <https://belizagrebgrad.com.hr/gornjogradske-coprnice-povijest-je-uvijek-aktualna-i-moze-biti-veoma-zivopisna-kada-se-preprica-ili-odglumi-na-drugaciji-nacin/>, 21.06.2023

5.1.3 PURGERICA

Josipa Šiklić, turistički vodič za grad Zagreb i Zagrebačku županiju te licencirani interpretator baštine, samostalno je inicirala projekt pod nazivom "Purgerica". Ovaj projekt obuhvaća vođene ture kroz grad Zagreb s fokusom na staroslavensku mitologiju i nepoznate priče vezane za sam grad. Tura "Zaćarane priče" otkriva nepoznatu stranu Gornjega grada i okolnih lugova i parkova. Posjetitelji kroz priču iskuse drevna vremena s likovima poput Mraka, Mure, Besa, Nevidinčića i Vilovnaka. Također, mogu saznati koja prekrasna staroslavenska božica čuva naš kraljevski grad te uživati u pričama o starim potocima, mlinovima i uklanjanju uroka, vraćajući se u doba kada su stariji članovi obitelji prepričavali priče iz prošlosti. U noći ljetnog solsticija, posjetitelji imaju priliku doživjeti običaje divinacije poput puštanja cvijeća u vodu, preskakanja gorućeg kruga i traženja cvijeta paprati. Tijekom ove ture, mogu se upoznati s ciljem ovih rituala, slaviti simbole prirode, snagu sunca i topline te poticati druženje i zajedništvo među mladima putem zaboravljenih priča koje su prethodile Ivanju.

U jesen, posjetitelji mogu slušati priče pripovjedačice Kradljivice Vremena dok šetaju kroz preoblikovane lugove. Imat će priliku čuti najljepše legende, priče i mitove koji spavaju od davnina, od polja oko Turopolja pa sve do zelenog Sljemena. Dolaskom rujna, običaji Babljeg ljeta donose veselo, ali kratkotrajno iskustvo, dok Sjeverni vjetar mami stare duhove nevidljivih stvorenja pokraj starih kula. Tijekom zime, Purgerica prenosi mitove o bogu Velesu i njegovoj vječnoj svađi s bogom Perunom. Sam projekt "Purgerica" se kroz storytelling odvija i na engleskom jeziku te je prilagođen za strane turiste odnosno njihovo razumijevanje. Osmišljen kao kulturno turistički proizvod doprinosi lokalnoj zajednici i prepoznavanju grada Zagreba kao turističke destinacije kao i očuvanju staroslavske mitologije odnosno bajoslovlja²⁴

Jedinstvena tura osmišljena za Noć knjige (Noć knjige pokrenuta je na inicijativu Zajednice nakladnika i knjižara Hrvatske gospodarske komore i udruge Knjižni blok – Inicijativa za knjigu, kojima su se u organizaciji pridružili partneri: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, Knjižnice grada Zagreba, portal za knjigu i kulturu Moderna vremena te Udruga za zaštitu prava nakladnika – ZANA. od 2018. godine a u pripremi manifestacije sudjeluje i Hrvatska udruga školskih knjižničara (HUŠK); uoči magične jurjevske noći (23.4.), hrabri se upuštaju u hodanje po mjestima koja kriju mračne entitete i mitološka bića poput pesiglavaca, Mura i jagara. Oni traže iskre svjetlosti usred posljednjih tragova drevne tame i prve vatrene kriesove. U toj avanturi, glasovi naših starih djedova i baka čekaju hrabre sudionike, donoseći sigurne i tople priče iz svijeta starih seoskih sijela, obilježenih pričama, pjesmama i vatrama.

Kroz ove priče, oživljava lik Kradljivice vremena koji pripovijeda o najljepšim običajima uoči noći sv. Jurja. Turopoljci, Prigorci i Zagorci pale drevne vatre - kriesove - kako bi zazvali mističnu moć prirode i zaštitili svoja sela, polja i skromne kuće od zime, leda i nevolja.

---

²⁴ Informacije prikupljene u intervju s autoricom projekta Josipom Šiklić, turistički vodič za grad Zagreb i Zagrebačku županiju te licencirani interpretator baštine

Ova storytelling tura vodi sudionike u drevnu avanturu u mračnoj jurjevskoj noći. Sa sobom nose osmijeh, razigranu maštu i otkrivaju vidljive i nevidljive simbole vatre, viteza i zmaja koje skrivaju Kaptol i Gradec. Tura obuhvaća mistične priče o staroslavenskoj "noći vještica", paljenju vatri za Jurjevo kako bi se otjerala zima, bolest i smrt, te dozvala radost i proljeće.

Sudionici imaju priliku sudjelovati u interaktivnim dijelovima ture te čuti o legendama grada i seoskim običajima poput pletenja cvijeća, druženja mladih oko vatre i pripovijedanja priča o gradu koji spava između dvaju zmajeva - Medvednice i Save. Tura je temeljena na djelima Zdenka Bašića, Ivane Brlić Mažuranić, Denivera Vukelića i Vida Baloga, koji istražuju hrvatsku mitologiju i bajoslovlje.²⁵

Slika 12. Purgerica i začarane priče

Izvor: ustupljeno od strane autora

---

²⁵Noć viteza, vatre i zmaja" – besplatna tematska tura: Zagreb
http://nocknjige.hr/program.php?program_id=9319&fbclid=IwAR1VKVvJUxJJa7Qoip9iR2DP2-Cxs_rqXpxlmN24TVdMIk1oxymUacI2v_g, 21.06.2023

6. ZAKLJUČAK

U zaključku ovog završnog rada istaknuto je da mitovi i legende imaju značajan utjecaj na kreiranje ponude kulturnog turizma u gradu Zagrebu. Kroz otkrivanje i promociju bogate mitološke baštine, Zagreb privlači posjetitelje koji su zainteresirani za kulturnu baštinu, povijest i mitologiju. U radu smo objasnili koncept kulturnog turizma, kulturne baštine i povezali smo nematerijalnu kulturnu baštinu s storytellingom. Naglašena je važnost očuvanja mitova i legendi kroz korištenje storytelling metode. Također je istaknuta povezanost slavenske mitologije i kršćanstva. U Zagrebu, legende su već doprinijele razvoju kulturnog turizma, ali primjena mitologije i bajoslovlja je još u početnoj fazi te pruža inspiraciju za stvaranje novih kulturno-turističkih proizvoda. Primjeri dobre prakse iz Hrvatske, poput projekta Istra Inspirit, koji je izdao priručnik o participativnom turizmu u suradnji s Ministarstvom turizma, pružaju detaljan uvid u proces stvaranja takvih projekata. Uz stručno tumačenje povjesničara i suradnju stručnjaka iz područja kulturnog turizma, primjeri poput Secret Zagreb, Gornjogradske Coprnice i Purgerice u Zagrebu pružaju jedinstveno iskustvo posjetiteljima i služe kao model za očuvanje nematerijalne kulturne baštine. Kroz analizu različitih turističkih resursa koji su povezani s mitovima i legendama, uočeno je da oni stvaraju jedinstvenu atmosferu i pričaju priče koje intrigiraju posjetitelje. Ovi turistički resursi, poput tura, priredbi ili muzeja, pružaju priliku da posjetitelji urone u bogatu mitološku tradiciju Zagreba i dožive jedinstvena iskustva. Utvrđeno je da mitovi i legende također doprinose razvoju turizma u Zagrebu. Oni privlače posjetitelje iz različitih dijelova svijeta i potiču interes za lokalnu kulturu i povijest. Mitovi i legende povezuju se s identitetom grada i stvaraju dodatnu vrijednost za turističku ponudu. Važnost suradnje između turističkih dionika, lokalnih zajednica i stručnjaka za očuvanje kulturne baštine istaknuta je kao ključni faktor u kreiranju autentičnih i kvalitetnih turističkih iskustava. Integracija mitova i legendi u turističku ponudu može privući nove posjetitelje, promovirati kulturnu baštinu i očuvati identitet grada. Mitovi i legende su važan dio nematerijalne kulturne baštine koji može poslužiti kao osnova za razvoj specifične niše kulturnog turizma uz pravilnu interpretaciju.

Daljnja istraživanja mogu se usredotočiti na evaluaciju konkretne turističke ponude povezane s mitovima i legendama u Zagrebu, kao i na razvoj novih mitoloških elemenata koji će obogatiti turističko iskustvo. Ovo istraživanje pridonosi razumijevanju važnosti mitova i legendi u kontekstu kulturnog turizma te potiče daljnji razvoj ove privlačne i autentične turističke destinacije.

7. IZJAVA

Izjava o autorstvu završnog rada i akademskoj čestitosti

Ime i prezime studenta: Kristina Orešković Juras

Matični broj studenta: 0251003595

Naslov rada: MITOVI I LEGENDE GRADA ZAGREBA U KREIRANJU PONUDE KULTURNOG TURIZMA.

Pod punom odgovornošću potvrđujem da je ovo moj autorski rad čiji niti jedan dio nije nastao kopiranjem ili plagiranjem tuđeg sadržaja. Prilikom izrade rada koristio sam tuđe materijale navedene u popisu literature, ali nisam kopirao niti jedan njihov dio, osim citata za koje sam naveo autora i izvor te ih jasno označio znakovima navodnika. U slučaju da se u bilo kojem trenutku dokaže suprotno, spreman sam snositi sve posljedice uključivo i poništenje javne isprave stečene dijelom i na temelju ovoga rada.

Potvrđujem da je elektronička verzija rada identična onoj tiskanoj te da je to verzija rada koju je odobrio mentor.

Datum

Potpis studenta

POPIS LITERATURE

KNJIGE I ČLANCI:

1. Alerić, D. (2000) Najstarija zagrebačka tajna. Zagreb: Matica Hrvatska.
2. Balog, V. (2011) Hrvatska bajoslovlja: Agm, Zagreb.
3. Botica, S. (1992/1993). Mitološki slojevi hrvatske usmene. Croatica XXIII/XXIV. Pristupano 18.06. 2023 iz <https://hrcak.srce.hr/file/313539>
4. Golja, T., i Urošević, N. (2016) Povezanost kulture i turizma. U T. Golja, Menadžment u kulturi i turizmu , 3-17. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile.
5. Gredičak, T. (2008) Kulturna baština u funkciji turizma. Acta turistica nova, vol. 2, 205-234. <https://hrcak.srce.hr/43437> pristupano 05.06.2023
6. Hitrec, H. (2007) Hrvatske legende. Zagreb: Školska knjiga.
7. Horvat, R. (1992) Prošlost grada Zagreba. Zagreb: August Cesarec d.o.o., Atlantic Paper d.o.o.
8. Horvatić, D. (2009) Grički top i druge legende. Zagreb: K. Krešimir.
9. Jelinčić, D. A. (2010) Kultura u izlogu, Zagreb, Meandarmedia.
10. Jelinčić, D.A. (2008) Abeceda kulturnog turizma, Zagreb, Meandarmedia.
11. Lekić, R., Kolesar, K. i Zajec, D. (2018) Tematska ruta od Peruna do sv. Jurja – kulturni turizam zagrebačke županije. International journal of multidisciplinary in business and science, 4 (6), 57-64. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/214890>
12. Mikša, K. Uloga kulturnog turizma u razvoju turističke destinacije grada Zagreba, Veleučilište u Karlovcu, završni rad, preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:128:867318> dana 20.06.2023

INTERNETSKI I DRUGI IZVORI:

1. Strategija razvoja održivog turizma, Ministarstvo turizma i sporta: <https://mint.gov.hr/strategija-razvoja-odrzivog-turizma-do-2030-godine/11411>, 01.06.2023
2. O kulturnom turizmu, Portal za kulturni turizam <http://www.kulturni-turizam.com/hrv/sadrzaj/okulturnomturizmu/762/opsirnije/>, 26.05.2023
3. Odluka o proglašenju zakona o potvrđivanju konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/full/2005_06_5_47.html , 09.06.2023
4. Oral traditions and expressions including language as a vehicle of the intangible cultural heritage, Intangible Cultural Heritage Unesco, <https://ich.unesco.org/en/oral-traditions-and-expressions-00053>, 10.06.2023
5. Priručnik participativnog turizma koji povezuje zajednicu i kulturu storytellingom, https://mint.gov.hr/userdocsimages/aaa_2020_abc/c_dokumenti/200128_prirucnik_pt_hrv.pdf, 10.06.2023
6. Arts of the Meddah, public storytellers, Intangible Cultural Heritage, <https://ich.unesco.org/en/RL/arts-of-the-meddah-public-storytellers-00037>, 10.06.2023
7. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=35853>, 15.06.2023
8. Legenda, Lektire.hr, <https://www.lektire.hr/legenda>, 15.06.2023
9. Istra Inspirit, <https://www.istrainspirit.hr/projekt/>, 15.06.2023
10. LegendFest, <https://legendfest.hr/>, 13.06.2023
11. Informacije ustupljene na upit autora od strane organizatora festivala Maje Lesinger
12. Picokijada, Turistička zajednicagrada Đurđevca, <https://visitdjurdjevac.hr/picokijada/>, 10.06.2023
13. Perunfest, Muzej Turopolja, <https://www.muzej-turopolja.hr/perunfest/>, 16.06.2023
14. 12th Storytelling Festival in Athens / World Children's Book Day, Center for the study and dissemination of myths and fairy tales, <http://festivalafigisis.blogspot.com/>, 13.06.2023
15. Festival dei Due Mondi, službena stranica festivala: <https://www.festivaldispoletto.com/en/>, 06.06.2023

16. Myths and legends in the 2023 international festival programme, Edinburgh international festival, <https://www.eif.co.uk/news-and-blogs/myths-and-legends-in-the-2023-international-festival-programme>, 10.06.2023
17. Slavenska mitologija, Wikipedia, https://hr.wikipedia.org/wiki/Slavenska_mitologija , 18.06.2023
18. Preuzeto iz objave na društvenim mrežama festivala <https://www.facebook.com/Festival.Zaboravljenih.Prica.I.Narodnih.Predaja>, 18.06.2023
19. Ime grada Zagreba, Wikipedia, https://hr.wikipedia.org/wiki/Ime_grada_Zagreba#cite_note-28, 13.06.2023
20. Legenda o kamenitim vratima, Povijest.hr, <https://povijest.hr/istaknuto/legenda-o-kamenitim-vratima/>, 14.06.2023
21. Podaci prikupljeni od strane autorice projekta Secret Zagreb Ive Sille
22. Gornjogradske coprnice: Povijest može biti veoma živopisna kada se prepriča ili odglumi na drugačiji način Beli Zagreb grad, <https://belizagrebgrad.com.hr/gornjogradske-coprnice-povijest-je-uvijek-aktualna-i-moze-biti-veoma-zivopisna-kada-se-preprica-ili-odglumi-na-drugaciji-nacin/>, 21.06.2023
23. Informacije prikupljene u intervju s autoricom projekta Josipom Šiklić,,turistički vodič za grad Zagreb i Zagrebačku županiju te licencirani interpretator baštine
24. Noć viteza, vatre i zmaja" – besplatna tematska tura: Zagreb http://nocknjige.hr/program.php?program_id=9319&fbclid=IwAR1VKVvJUxFJa7Qoi p9iR2DP2-Cxs_rqXpxlmN24TVdMIk1oxymUacI2v_g, 21.06.2023

POPIS SLIKA I ILUSTRACIJA:

Slika 1. Kulturni turizam kao alternativa masovnom turizma	7
Slika 2. Meddah	13
Slika 3. Pripovjedačica , arapska noć	14
Slika 4. Vizualni identitet perunfesta	21
Slika 5. Picokijada	22
Slika 6. Žene troje	23
Slika 7. Pogled s gornjeg grada	24
Slika 8. Pisani most	30
Slika 9. Krvavi most danas	31
Slika 10. Kamenita vrata	33
Slika 11. Gornjogradske coprnice	36
Slika 12. Purgerica i začarane priče	39

ŽIVOTOPIS

Kristina Orešković Juras

Državljanstvo: hrvatsko **Datum rođenja:** 24/12/1983 **Spol:** Žensko **Telefonski broj:** (+385) 0955170593

E-adresa: juraskristina@gmail.com

Kućna: VLADIMIRA VIDRICA 34, 10000 ZAGREB (Hrvatska)

OBRAZOVANJE I OSPOBLJAVANJE

Prvostupnik / prvostupnica ekonomije

Veleučilište Baltazar [Trenutačno]

Mjesto: Zaprešić

Zemlja: Hrvatska

Internetska stranica: www.bak.hr

Hotelijski komercijalist

Ugostiteljsko turističko učilište [1999 – 2004]

Mjesto: ZAGREB

Zemlja: Hrvatska

FUNtrepreneurship International Summer school (ISS)

GEA College- Faculty of Entrepreneurship [06/06/2022 – 10/06/2022]

Mjesto: Ljubljana

Zemlja: Slovenija

Internetska stranica: www.gea-college.si

JEZIČNE VJEŠTINE

Materinski jezik/jezici: **Hrvatski**

Drugi jezici:

Engleski

SLUŠANJE B1 **ČITANJE** B1 **PISANJE** B1

GOVORNA PRODUKCIJA B2

GOVORNA INTERAKCIJA B2

Razine: A1 i A2: temeljni korisnik; B1 i B2: samostalni korisnik; C1 i C2: iskusni korisnik